महाकवि कालिदासाच्या—
सुप्रसिद्ध 'मेघदूत' काव्याचा,
कविवर्य राजा बढेकृत सरस
छंदानुवाद—

ऑ. १७०

भा. ५

छंद-मेघ

३७

प्रियकरास भेटाया रातीं
जाति युवति रंजना
आतुरा मीलनिं नवयौवना
काळोखांतुनी वाट दिसेना
अंधारीं जवनिका
निघाल्या तरिही अभिसारिका
तया दाखवी वाट नीट ती
लाव विजेचा दिवा-
कराया प्रीति रति गौरवा
करूं नको गडगडाट किंवा
पाडुं नको पाऊस
भयानें थरथरती राजस

*   *   *

३८

उंच गोपुरावरी झोपलें
थकलेले पारवे-
निजेनें तुज ही जरि घेरलें
चिरविलासिनी असेल शिणली
जलदा सौदामिनी
प्रिया ही तुझी सौख्यदायिनी
तिथेंच काढी रात मजेनें
होता अरुणोदय
निघावें पुढें पुन्हा निश्चय
सुहृदांचें सत्कार्य कराया
दवडुं नको रे घडी।
करावी प्रिय मित्रा तातडी

*   *   *

३९

कुठे कंठिली रात्र म्हणोनी
कुपित होय मानिनी
वाहतो अश्रुपूर लोचनीं
पुसावया आंसवें प्रियेची
कुरवाळी प्रियकर
आर्जवें चुंबित ओठावर
येइ पहा रविराज पुसाया
कमलावरले दंव
झेलितो पाकळींत मार्दव
अडवूं नको रे वाट तयाची
रोषिशील रविकरा
रवीचा कोप नसे रे बरा!

४०

गंभीरेचें नीतळ जळ हें
हृदयच कीं निर्मळ
पाहतां तुजलागीं प्रेमळ
तुझें सुंदरा नील चित्र तें
अंतरांत कोरिलें
सहज तूं सरितामन चोरिलें
धवल कुमुदिनी मीन लोचनीं
कटाक्ष जो फेंकिते
विचरता सरिता ती वाहते
अंग अंग उसळतें बोलतें
होई प्रेमातुर
तियेशीं होऊं नको निष्ठुर

*   *   *

४१

कटीतटाहुनि हाय निसटलें
सहजच सुटली निरी
फिटला शालू तो भर्जरी
वेतलतांचे कर सावरती
सलिलवसन तें निळें
नितंबावरूनी खालीं गळे
अहा पाहतां गौरस्वप्न तें
उचले ना पाउल
होतसें मन हें कामाकुल
कोण रसिक संगाविण सोडिल
उठता प्रीतितरंग
पाहुनी अनावृत्त उत्संग

*   *   *

४२

नवजल पिउनी प्रसन्न झाली
गंधवती ही धरा
पाहते तृप्तीनें जलधरा
चित्कारित गज, शुंडाग्रांनीं
पीती सौरभसुरा
कलरवें प्रीति सुधा मधुरा
दाखविल तुज मंद समीरण
देवगिरी सुंदर
जयावर कार्तिकेय मंदिर
कांतारांतुनि वाहत धारा
झेलित जल झुंबर
पिकवितो रानीं औदुंबर

★ दर पंधरवड्यास क्रमशः प्रसिद्ध ★

पूर्वमेघ

१

कुबेर शापें रामगिरीवर यक्ष राहतो कुणी
साहतो सखि विरहा निशिदिनीं
अधिकारानें धुंद जाहला मिळे चुकीचें फळ
सारखी जीवातें तळमळ
जिथें नाहली सती जानकी, पावन जल जाहलें
पडतां कांतारी पाउलें
वर्ष एक कंठणें काळ हा, तें विरही जीवन
तरूंच्या शीतल छायेंतुन
आठवीत प्रियरमणी मुख तें रामगिरी आश्रमीं
नांदतो यक्ष एकला श्रमीं

२

दिवस मास यापरी कंठितो यक्ष कामविव्हल
प्रियेविण मन होई व्याकुळ
क्षीणतनू जाहली, करांतिल कांचन कंकण गळे
होतीं मंथर घटका पळें
आषाढाच्या पहिल्या दिवशीं शैलशिरीं सुंदर
पहिला मेघ रक्तधूमर
उडवित माती घेई मस्तकीं लीला चेतोहर
झुंजतो कभिन्न नभकुंजर -

३

पाहुनियां तें दृश्य मनोरम भ्रमित चित्त हो लव
प्रियेचा येत जया आठव
पुसुनी नयनांतील आसवें विचार करी तो पुन्हां
आवरी अपुल्या आतुर मना
परितृप्तांची उत्कंठाही मघोदय जागवी
सुखाला नवीच येई चवी
संगमोत्सुक यक्षराज तो कांत विरहित असे
दुणावे दुःख न त्याचें कसें !

४

पुसावयातें अश्रु प्रियेचे श्रावण ये रंजना
योजिली भावमधुर कल्पना
क्षेमकुशल कळवाया अपल्या प्रियेस अलकापुरी
दूत हो दुजा न मेघापरी
कुटजसुमांची भाव अंजली घेऊन येई पुढें
यक्ष तो गिरीशिखरावरि चढे
'या हो मेघा' मधुर बोलुनी करितो सुस्वागत
कथाया मनोगतें वांछित

५

धूम्र ज्योति जल पवन मिळोनी मेघ निर्मिला असे
तयाला हे हि कळेना कसें !
नसे जयातें कार्यक्षमता पवन जसा वाहिल
मेघ तो दूत कसा होइल !
सारासार विचारहि सुटला पांच न विरही जना
करि तो मेघाची प्रार्थना
सजीवताही वसे न जेथें- भेद कळेना तया
स्मरहता दिसते केवळ प्रिया

६

मेघ पुष्करावर्तक म्हणुनी विदित नभोमंडळीं
जन्मसी कुलवंताच्या कुळीं
सुमंत असंसी इंद्राचा तूं इच्छारूपी खरा
धरिसी रूप रुचिर सुंदरा
मजवरती हे दैव कोपलें बंधुहीन मी उणा
प्रार्थितो तुजसी करुणाघना
गुणवंता जवळीच मागणें, नकोच ते दुर्जना
जरी तो पुरवी मनकामना

७

ग्रीष्म ताप साहती तयांचा, तूंच असंसि रे सखा
हाय परि मजला मी पारखा
धनेश मजवरि कसा कोपला, मुकली मजला प्रिया
एवढी करिशिल का रे दया !
कांतिधवल ती स्नात चंद्रिका-भालचंद्र शिव करी
रम्य ती पावन अलकापुरी
कळघायातें कुशल तियेला जाशिल का रे तिथे
शपथ ही तुजसी विद्युल्लते

८

लालसललना प्रियामीलनीं कुलीन अलिकुंतला
पवनपथिं मेघ पहा चालला
हंसापरि उंचवुनि माना, अलकाभार सारुनी
पाहती तुला पथिक कामिनी
वर्षाकालीं विधुरावनिता जवळ असावी सदा
प्रमदा प्रीती कुलसंपदा
पराधीन मी दीन अभागी-कुणी न मजसारखा
जाहलो प्रियेस मी पारखा

९

मंदमंद अनुकूल पवन हा नेई तुला वाहुनी
निरंतर बंधुभाव दाउनी
शुभ शकुनाचे मधुर बोल ते करिति तुझे कौतुक
डावे होति पहा चातक
तुझियामागें घडता मीलन होय गर्भसंभव
विहंगा सदाच हा अनुभव
नयन सुभग तव रुप पहाया गगनीं सारसा थवे
प्रार्थिती तुजसी मंजुळ रवें

१०

जाई सख्या; जा जलदा वेगें जाई सख्या सत्वरीं
वहिनी-तुझी विकल अंतरी
नको धरूं संकोच मानसीं - नसेच तुजला दुरीं
प्रिय जी मजसी अलकापुरी
पारिजातसुमहृदय करपतें विरहें हो विव्हळ
सावरी केवळ आशाबळ
मोजित दिन ती जीव जगविते आशेवर प्रियतमा
विरहें मळून हो चंद्रमा

११

वसुंधरेचा हिरवा शेला गुंफिती बालांकुर
चवरीचा कलाभूत संदर
ठायीं ठायीं कदली कुसुमं उगलीं-भरलीं रसा
धूसर गगनाचा आरसा
ऐकुनियां तव मधुरगर्जित जलदा पडता श्रुती
येतिल राजहंस सोबती
कमळदेठ पाथेय घेऊनी चंचुपुटीं कोवळे
मानसा राजहंस चालले

१२

घेई चुंबन शैलसुखाचे आलिंगुनि गिरि सखा
देई निरोप मज सारखा
राघवपदइंदीवर अंकित भूतकाळ गुंफिला
शोभते गिरिराया मेखला
वर्ष अखेरीं भेटीगाठीं घडतीं तुमच्या सदा
उधळ ती जलदा जलसंपदा
स्नेहभाव आसवें ढाळितो बाष्पमिषें गिरिवर
धन्य हे मीलन चिरसुंदर

१३

ऐक प्रथम ती अलकावतिची सुगम वाट कुलवरा
कुशल संदेश मागुति वरा
श्रुतिमधुरा प्रियतमेस माझा निरोप … … …
मेघा ! हीच तुझी थोरवी
विसावयाला टेक पाउलें गिरिशिखरावरि जरा
मेघा करुनी गति मंथरा
वनझरणींचें पिऊनी पाणी शीण तुझा घालवी
ओलवी कांटावर पालवी

१४

नगराजाचें शिखर मोडुनी पवन काय हा गडे
वाहुनी नेई कोणीकडे !
उत्कंठित भयचकित अंगना, बघति सिद्धसुंदरी
उचलुनी नयन आपुले वरी
निचुलवनांतुनि उचल पाउलें सोडी स्थल सत्वर
धरावी तुवां दिशा उत्तर
दिग्नागाचे प्रहार चुकवुनि वाट धरी आपुली
गती ही चतुरा तुज लाभली

१५

कांतिमंत माणिरत्ने वितळुनि अंगरंग रेखिले
शामल रूप तुझें देखिलें
इंद्रचाप अर्धेच उमटलें गगनीं कोनांतून
शोभशी नीलजलद चिद्घन
इंद्रधनूचे विविधरंग हे मयूरपंखावरी
लागले डोळे ज्याच्यावरी
गोकुळिचा गोपाळकृष्ण-हा, दृष्टि अहा लोभली
शिरीं ती मोरपिसें खोविली

१६

होती सुफलित शेतें जाणुनि तुझिया जलसिंचनीं
जानपद वनिता कुलकामिनी
भिवयांचा तो विलास त्यांचा, पिउनि टाकितिल तुला
लोचनीं लालायित बाला
आसुसली नवगंधवती ही नांगरलेली भुई
कवळुनी जवळि तिला घेई
आच्छादुनि तिज जलसंयोगें मालवती भोगितां
लाककां अपुल्या संभाळता
वळुनि जरासा मागें जलदा जाइ उत्तरेकडे
प्रीतिचे मार्ग सदा वाकडे

१७

बरसातीच्या सरी शमविती सहजच दावानल
तुझें हें प्रेम सख्या निर्मल
जाणुनिया उपकार तुझे हे आम्रकूट घे शिरी
' पथिका घेइ विसावा तरी '
उपकृती जो करी नवाते दहल कां आश्रय
असा ता नीच किती निर्दय
उदारहृदया थाराची मग काय कथाची कथा
असतां उन्नत जे सर्वथा

१८

आंबेराई गर्द समोतीं सुंदर पिकली फळें
पिवळीं दिसती वनमंडळें
स्निग्धश्यामल रुळते वेणी गुंफित घनकुंतला
शिखरीं मेघ असा शोभला
शोभा रुचिरा अमरमिथुन ते पाहतील कौतुका
सरला अंचल सखिचा निका
गौरमंडळामधें नीलसर चुचुक शोभतो घन
जेंवि कीं वसुंधरेचा स्तन

१९

शबर वनवधू विहार करितीं निबिड निकुंजांतुनी
जरासा थांब केलिकूजनीं
जलवृष्टीनें शोषिल द्रुतगति जाई जलदा पुढें
सोडुनि उंचसखल ते कडे
विंध्याद्रीच्या पायथ्यावरी लोळतसे नर्मदा
संगमरवरांतुनि वाहता
दिसे काढली कुंजरतनुवरि सुरंग जलवल्लिका
रेवती चतुर चित्रवालिका

२०

गंधयुक्त हो मतंगजाच्या मदें, कोंडलें जल
वनांतिल ते जलक्रीडास्थल
ओघ अडविती ठायीं ठायीं तटीं भरूनि ओंजळी
रचिती निकुंज वनजांभळी
पिउनी जल घे, जाइल थकवा बळ ही येईल नवें
कराया विहार वायूसवें
रितेपणाला कुणी न पुसतो पूर्णतेस गौरवी
नसे ही रीत नीरदा नवी

२१

कदंब कुसुमें शबल रंगवी रसरंजित केसर
बिंदुजलबंधनि चेतोहर
पहिले वहिले वनकदलींचे खुडुनी नवअंकुर
गळलें पळतां भूमीवर
धरतीचा मधुगंध काढता हुंगित हरिणीकुलें
मार्ग तव सारंगांनीं कळे
जलसिंचित हा मेघ चालला वाटहि ओलावली
हालते जशी निळी सावली

२२

अधीर असशिल जरी माझिया पुरवाया हेतुला
जावया उशीर होईल तुला
वेचुं नको ती फुलें कुड्यांचा गुंतशील हिंडता
पर्वत पर्वत धुंडाळतां
नयनांजलि वाहुनी स्वागता उभे कलापी कुठे
काननीं केकारव तो उठे
हर्षे बवती मयूर वर्षा, मोहुनि त्यांची मनें
निघावें जाया नजकारणें

२३

उद्यानातें घालित सीमा केतकवन पांढरें
शोभतें उपवन तें साजिरें
बांधुनि घरटीं वृक्षांतुनी वसताती कावळे
पडतां सुनीं गांव दवळे
सुफला सुंदर निळ्या मावळ्या गाभुळल्या जांभळी
दिसतां रानें हिरवा निळी
घेति विसावा, कैलासावरी जातांना हंस
नीरदा दशार्ण हा देश

२४

वसे जिथें नृपराज ख्यात जी नगरी देशांतरी
विदिशा विलासिनी ही पुरी
परिणत फल ते कलिकलेचें विलास वैभव जिथें
रसिका रसराशी शोभतें
वेत्रवती सरितेचें जल ते प्रेमरंगि रंगलें
भ्रूधनू लहरीनें भंगलें
तटीं खेळतां तरंग चंचल करिता चुंबन ध्वनी
प्यावें जल मधुरा गर्जुनी

२५

निचय पर्वतावरी थांबुनी विश्रांती घे जरा
विदिशा कवळी या भूधरा
कदंबकलिका बहर फुले हा, पुलकित होई तनू
मज कां पंचशराचें धनू
गुहांतुनी रतिपरिमळ पसरे, रतल्या नवयौवना
प्रमदा चतुरा वारांगना
कळे, कसें ते पौरजनांचें उफाळलें यौवन
कंदरीं मिथुनांचें मीलन

२६

रानजुईचे शुभ्र ताटवे वनतटिनीच्या तिरीं
फुलांची नाजुक ती थरथरी
झेलि पाकळ्यांतुनी लाजरी तुषार रेतस्विनी
जलशृंगार साज लेउनी
वेचायातें कळ्या कोंवळ्या दिसतिल तुज माळिणी
मुखातें पाही न्याहाळुनी
कमलकळ्या कोमेजाते कानीं, पुसती गालावरी
घाम तो नरूंच्या पदरीं
मेघसावली मिळता पळभर मनांत आनंदती
माळिणी श्रमल्या थकल्या किती !

२७

चळण वाकडें तरी जाइ तूं जरा अवंतीकडे
पडूं दे पाऊल ते वाकडे
उंच उंच प्रासाद तेथले धवल सौध सुंदर
नगरी प्रीतीचे आगर
विलोल नयना लालसललिता ललना तुज पाहतां
कडाडुनि पडता विद्युल्लता
पहा रम्य ती भयचकितांच्या नयनांची थरथर
पापण्या मिटती उठती वर
लोचनलीला पाहुनि रमशिल जरी न, सुख वंचित
व्यर्थ रे व्यर्थ तुझे जीवित !

२८

सलील लहरींवरि किलबिलते पहा विहगमालिका
रशना मणी मणी बोलका
लचकत, मुरडत, ठेचाळत ही निर्विंध्या वाहते
नाभि-जलावर्त शोभते
गुणगौरव ती मुग्धा, उतरुनी पुरवि तिची लालसा
रसिका भोगवती सुरसा
दावित अपुल्या भाव मनांतिल-मीलनिं मन हे रमे
सांगती विलासिनी विभ्रमें

२९

तुझ्या वियोगें सुकली सरिता-इवलासा ओहळ
भासतें वेणीसम हे जळ
पिकली सुकली पानें गळुनी दोन्ही कांठावरी
दिसते सिंधु फिकट पांढरी
थोर भाग्य परि तुझें-तुझ्यासाठी झुरत तो विरहिणी
आणुनी प्राण सख्या लोचनीं
भेट तिला नीरदा वाहुं दे भरुनी दोंही थडी
चढतां पाणी हसते कुडी

३०

वृद्ध सांगती कथा जयांची गांवा गावांतून
अवंती देश कीर्ति कोंदण
राजनंदिनी वासवदत्ता, वत्सराज उदयन
घडलें जिथें प्रेममालन
वैभवशाली उज्जयिनी ती दिसेल तुजला
नवनवें तेज तियेला चढे
साधुजनांच्या पुण्याईनें स्वर्गच ये भूवरी
पाहि रे ती मालव नगरी

३१

शिप्रेवरचा पहाटवारा उर्मि उठावितो जलीं
विस्वरित विहंगगीतावली
कमळांचा मधुमरंद लुटुनी, सुगंध घेउनि पळे
उलता दंवयुत कोमलदलें
रमणींचा रतिशीण घालवी, पौरजना जागवी
स्पर्शुनी दीपकळा मालवी
चाटुकार तो प्रभात वारा, प्रियकर प्रार्थित गमे
' करूं ये केलि पुन्हां प्रियतमे ' !

३२

कचकलाप सुकवितां धूप ये कुठें गवाक्षातुनी
सबल हो तयास आलिंगुनी
गेहकलापी तुला पूजितिल करोनिया नर्तन
कराया तुजला अभिनंदन
ललनांची रतनार पाउलें गुंफित सौधावर
गुंफिती रंगावलि सुंदर
विसरशील श्रम, दृश्य मनोरम प्रियरमणी दर्शन
फुलांच्या हृदयांची गुंफण

३३
नीलवर्ण हा तुझा पाहुनी, शिवगण बहु आदरें
बोलती, नीलकंठ हा वरें
त्रिपुरारी तो, त्रिशूलधारी त्रिनेत्र, चंडीश्वर
त्रिलोकीं पूजित परमेश्वर
घेई दर्शन, प्रमुदित वनिता विहारती या स्थलीं
नीतळ गंधवतीच्या जलीं
सुवासिनींच्या मधुर मीलनीं आसमंत हे भरे
वाटिका सुवासिनी मोहरे
पद्मसुगंधा घेउनि भंवती गंधवाह संचरे
डोलवी उपवन तें साजिरे

३४
महाकाल भूमीस जलधरा जाशिल लौकर जरी
रवीचा अस्त होय तोंवरी
प्रदोषकालीं होईल पूजा करिती शिवगौरव
पहा तें महाकाल वैभव
थांब तिथें संध्यारतिसमयीं तूंच होई दुंदुभी
घुमवी नादतरंगा नभीं
मिळेल तुजला शिवसेवेचें दुर्लभ फल सुकृतें
ऐकतो गभीर घनगर्जितें

३५
पदन्यास करिता; किणकिणती रत्नमणी मेखला
कटीवर नृत्य डोल रंगला
कांचनवल्लियुत चवऱ्या ढाळित चतुर कलावंतिणी
शिणल्या कोमल त्या कमलिनी
पहिला पाउस पडतां, सुखवी, मिटती उर वेदना
उमटल्या जिथें नखांच्या खुणा
भृंगनयन खिळतील तुझ्यावर, हलते ना पापणी
लाजती पुनः पुन्हां पाहुनी

३६
भुजा उभारुनि उंच तरु हे, दिसतील तुज काननीं
मंडलाकार नमा तोरणी
जपाकुसुमरंगांत रंजिना रक्तवर्ण हो तनू
ओलें नागांबर तें जणूं
भासशील तूं, करीं धरोनी करिता शिवतांडव
नृत्य तें पाहतील अभिनव
अभय अशा या स्नेहभाविका मोडुनि पुरुषोत्तमा
कौतुकें पाहिल तुजला उमा

३७
प्रियकरास भेटाया रातीं जाति युवति रंजना
आतुरा मीलनिं नवयौवना
काळोखांतुनी वाट दिसेना अंधारी जवनिका
निघाल्या तरिही अभिसारिका
तया दाखवी वाट नीट ती, लाव विजेचा दिवा
कराया प्रीती रति गौरवा
करूं नको गडगडाट किंवा पाडूं नको पाऊस
भयानें थरथरती राजस

३८
उंच गोपुरावरी झोपलें थकलेले पारवे
निजेनें तुज हा जरि घेरलें
चिरविलासिनी असेल शिणली जलदा सौदामिनी
प्रिया ही तुझी सौख्यदायिनी
तिथेंच काढी रात मजेनें, होता अरुणोदय
निघावें पुढें पुन्हा निश्चय
सुहृदांचे सत्कार्य कराया दवडूं नको रे घडी
करावी प्रिय मित्रा तातडी

३९
कुठें कंठिली रात्र म्हणोनी कुपित होय मानिनी
वाहतो अश्रुपूर लोचनीं
पुसावया आसवें प्रियेचीं तुरतच प्रभकर
आजवें चुंबित ओठावर
येइ पहा रविराज, पुसाया कमलाननें दंव
ओठितो धाकळीत मार्दव
अडवूं नको रे वाट तयाची-रोधिशील रविकरा
रवीचा कोप नसे रे बरा !

४०
गंभीरेचे नीतळ जळ हें, हृदयच की निर्मळ
पाहतां तुजलागीं प्रेमळ
तुझें सुंदरा नील चित्र ते अंतरांत कोरिलें
सहज तूं सरितामन चोरिलें
चपल कुमुदिनी मीन लोचनीं कटाक्ष जी फेकिते
विचलिता सरिता ती वाहते
अंग अंग उसळतें बोलते, होई प्रेमातुर
तियेशीं होउं नको निष्ठुर

४१
कटीतटाहुनि हाय निसटलें-सहजच सुटली निरी
फिटला शालू तो भर्जरी
वेतलतांचे कर सावरती सलिलवसन तें निळें
नितंबावरुनी खाली गळे
अहा पाहतां गौरस्वप्न तें उचले ना पाऊल
होतसे मन हें कामाकुल
कोण रसिक संगाविण सोडिल उठता प्रीतितरंग
पाहुनी अनावृत उत्संग !

४२
नवजल पिउनीं प्रसन्न झाली गंधवती ही धरा
पाहते तृप्तीनें जलधरा
चित्कारित गज शुंडाग्रांनीं प्रीती सौरभसुरा
कलरवें प्रीति सुधा मधुरा
दाखवील तुज मंद समीरण देवगिरी सुंदर
जयावर कार्तिकेय मंदिर
कांतारांतुनि वाहत वारा झेलित जलझुंवर
पिकवितो रानीं औदुंबर

४३
शिव तेजाचा पुंजस्कंद हा, अग्निमुखांतुनि मिळे
तेज तें सूर्याहुनि आगळे
ओघळलेली तेज शलाखा शतमख संरक्षिलें
शिवसुत कार्तिकेय लाभले
इच्छारूपी असशी मेघा, काया पालट करी
पुष्पिता होय कल्पवल्लरी
नभगंगेच्या जलात भिजला सुमसंचय पूजनीं
आपुला पुष्पदेह वाहुनी

४४
भालचंद्र चंद्रिका पिओनी नलिनयन सुंदर
हासती मोर पिसाऱ्यावर
प्रेमें गळलें पिसे गोजिरी कानीं खोवित उमा
कुवल्या हारवीत नीलिमा
कंदरांतुनी भ्रमत आपुली गंभीर घन गर्जितें
निनादुनि दरी दरी बोलते
कार्तिक मुनिचा मयूर नाचे होऊनि आनंदित
उभारी कलाप नेत्रांकित

४५
दिसतिल तुजला सिद्ध जोडपी, मनांत भयकातर
चालता तुझिया वाटेवर
साज सरंजामासह जाती कुलदैवत पूजनीं
येतां तुजसी आलोकुनि
भिजतिल तारा स्वरवीणेच्या, पाउस आला तर
सोडिती मेघपथा सत्वर
रंतिनृपाच्या गोवंशाची कीर्तीसरिताच ती
चंबला दिसेल तुज वाहती

४६
जल सेवाया तिचें उतरतां, देव पाहतिल तुला
कुणी हा रत्नहार गुंफिला !
उचंबळे चंबळा पाहुनी नील तुझी सावली
तिचिया हृदयावर बिंबली
विशाल सरिता अंबरांतुनी कृशांगना वाटते
अंतर असंदशी भासते
मोत्याचा सर दिसे सुरांते अवनी कंठातला
मध्यें कीं इंद्रनील ओविला

४७
सोडुनि तिजला, करा प्रसाधन, चला दशपुराकडे
तिथें जो नयनोत्सव तुज घडे
दशपुरांतली लोचनलीला, ललितरंग रागिणी
कामिनी, कौतुक करिती मनीं
नीलधवल ते रंग बदलती नयना नयनांतले
भ्रमर कीं कुंदावर लोभले
तुला पाहता चतुर चारुता मोडुनियां पापणी
कोण ग ऽ आला गगनांगणीं

४८
ब्रह्मावर्तावरी जाउनी, पाहुनि घे जनपद
ऐक तें कृत्य पुढें दुःखद
पहा खेळलें स्वजन समर ते कौरव पांडव जिथें
नाशिलें क्षात्र, कुरुक्षेत्र तें
सोडुनियां शर, धनंजयानें अर्धचंद्राकृती
छेदिलीं शिरें नृपांची किती
जलधारांनीं नवकमलांचा जाव मोडिशी शिरे
कीर्ति ही रक्तरंजिता उरे

४९

मदिरेच्या पेल्यांत प्रियेचें पडे नेत्रबिंब
उलले अधरीं डाळिंब
सखि संगानें सुरा रुचिर हो-तरि न राम राहिला
स्वजनीं-समरा वैतागला
सुरासमर सोडुनी वसे तो सरस्वतीच्या तिरीं
सेवितां सलिलाची माधुरी
नीलघना अंतरीं व्हावया पावन, घेई चर्वा
वाहते ही दुसरी जान्हवी

५०

जाई नंतर, जिथें जान्हवी आली या भूवरीं
कनखल नामांकित नगरी
स्वर्गीचा सोपान होऊनी सगरसुता उद्धरी
सुटतां शैलातुनि सुंदरी
उर्मिकरांनीं धरी शिवजटा, चंद्रकोर हालवी
नाचत थयथय ही जान्हवी
गिरिजेचा भ्रूभंग पाहुनी फेननिभें हासते
उमेची असुया थरकांपते

५१

धवल जान्हवी जल प्यायातें, जाशी जई डोलत
मासरशी श्यामल ऐरावत
नीलमेघ हा धवल जान्हवी निळता सरितातटीं
वाटेत यमुना घाली मिठी
प्रयाग सोडुनि मल्ल्या जागीं गंगायमुना अशा
भेटती वहिणी बहिणी कशा !
जलवंतांचें प्रेमळ मीलन भासे हृदयंगम
जाहला मधेंच हा संगम

५२

कस्तुरिकेचा परिमळ पसरी ठायीं ठायीं शिला
मृगांचा कळप जिथें थांबला
हिमालयाची कीर्तिकन्यका मुदिता मंदाकिनी
जन्म घे जिथुनी जलवाहिनी
हिमशैलावर बसुनि जरासा, घेसि विसावा घना
रम्य ही येइ मनीं कल्पना
कीं नंदीनें केलि कराया चिखलच हा उकरिला
हिमावर नीलवर्ण शोभला

५३

देवदार घर्षणीं पेटतो वणवा रानांतुन
चेतवी समीरही वाहुन
पुच्छांचा कचभार चामरें घेनूची जाळिती
ज्वाला वनास कुरवाळिती
वारि सिंचुनी शतधारांनीं शमवी दावानल
ताप दे हिमाचला शीतल
आर्तजनांचें दुःखनिवारण हेंच जयांचे धन
पाझरे तें थोरांचें मन

५४

शरभ तुझ्या अंगावर येतिल, जाया ओलांडुन
करितिल तुजसंगें भांडण
दिसति न त्यातें तुवां झांकलें उंच उंच ते कडे
घेती झेंप वृथा बापडे
हटवाद्यांची ईर्षा खोटी, विफलच हो साहस
पाडता गारांचा पाऊस
पडतिल मोडुनि माना होइल देहांची चाळण
पळता उडेल रे गाळण

५५

शिवचरणाची शिला जियेवर चरण खूण उमटली
सतत जी योग्यांनीं पूजिली
जळतिल पापें, जिच्या प्रतापें, भवतापातें हरी
पहाती मेघा शिवपायरी
भावभक्तिची प्रेमळ सरिता अतरांत वाहुं दे
हृदया श्रद्धेनें न्हाउंदे
तीर्थाचें घे दर्शन, करुनी प्रदक्षिणा नीरदा
देइ जी भक्ता शाश्वत पद।

५६

पवन वाजवी मंजुळ पावा वाहत वंशांतून
स्वरांचें मधुर भाव नर्तन
किन्नर मिथुनें करिती गायन त्रिपुरविजयवंदन
लतांचे लयींत आंदोलन
ताल धराया मृदंग मेघा गभीर नादध्वनी
घुमू दे, गिरिकंदरांतुनी

तालावर नाचते शिवाच्या जटेत मंदाकिनी
डोलतो भुजंग आवर्तनी
नादपतीच्या रुद्रविणेवर सामवेद रंगला
स्वरांचा रेणु रेणु हासला
वाद्यवृंदसंगीत मेळ हा जुळला वाटे तिथें
उमावर जिंकियला मन्मथें

५७

बघुनी तीर्थस्थलें, हिमाचल लंघुनी उत्तरपथीं
रिघावें मानससरसाप्रती
क्रौंचगिरी भेदिला भार्गवें-क्रौंचरंध्र जाहलें
यशाचें चिन्हच ते कोरिलें
तनुसंकोचें होई कलता मोठेपण सोडुनी
जावया हंसद्वारांतुनी
बलिराजाच्या शिरीं टेवितो शामचरण श्रीहरी
भासते येतां तुज भूवरीं

५८

दशाननाच्या वीस भुजांनीं केलें ज्या खिळखिळें
न्यावया लंकेला भुजबळें
सुरांगनांनीं कैलासाचा केला कीं आरसा
भव्य तो पहावया छानसा
फेनधवल ती शिखरें जणुं कीं, संचित साकारलें
भंवतीं पुंज पुंज साठलें
हिमवंताचें हसित पाहुनी श्री शिव आनंदले
अंबरीं रुद्रहास्य कोंदलें

५९

अद्रि भासतो, गजदंताचा खंड छेदिला नवा
शोभतो पीतगौर संभवा
शामल तूं, तटिं उभा राहता, दिसे पहा अभिनव
दाविला कृष्णगौरवैभव
शोभा ती अभिराम पाहुनी प्रसन्न होतील मनें
फिटावें डोळ्यांचें पारणें
गौरकाय बलिभद्र पांघरी अपुल्या अंगावर
मेघा तुझेच नीलांबर

६०

रत्न तटाधर जाया निघती गौरीहर शंकर
उमेचा करी धरोनी कर
हाता मधुनी दूर टाकिलें सर्पाचें कंकण
तयाचें तोडियलें बंधन
कैलासाच्या शैल शिलावर पायीं चालली उमा
करावा सघन तुझा नीलिमा
केलिशील कैलास चढाया रत्नतटावर-करी
तनुची तूं अपुल्या पायरी

६१

रत्नकंकणें टोंचताच कीं, उडतीं जलधारा
हराया ग्रीष्मताप सारा
चतुर अंगना तुझ्या तनूचें करितिल कारंजें
रंजिता जीव हि तो रंजे
उन्हाळ्यांत या जलसेकानें तनूस भिजवीत जे
लाभलें तुषार कारंजें
धरुनि ठेवतिल तुला, सुटाया गंभीर करि गर्जना
भीतिनें लपतिल देवांगना

६२

पुरवी अपुली हौस प्रीतिच्या पंखावर वाहुन
तेथली अमित सुखें भोगुन
रेशिमनामी कल्पतरूचें कोमल वालांकुर
झुलवी समीर हा सुखकर
सुवर्ण कमळें फुलली जेथं, पिउनी मानसजल
ऐक तें हंसगीत सोज्वल
नगराजाच्या अंगावरली झूल होउनी रहा
तयाचें कौतुक करि निस्पृहा

६३

कैलासाच्या अंकावरती बसली अलकावती
प्रणयिनी जशी प्रियासंगती
गंगेचा तो शाद्ब उडतो घेतां अंगावरी
चमकतो पदर तिचा भर्जरी
अलकमार सोडुनी सैलसा, निळ्या कंचुकीवर
विलसते विलासिनी सुंदर
उंच धवल प्रासाद ज्यावरी नीरद वर्षाकाळीं
गुंफिती मोत्यांची जाळीं

१७

माधवीकुंजाजवळि कुरवकें दिसतो वळणावर
लाविले वृक्ष दोन सुंदर
अशोकास ये नवी पालवी, बकुला वालांकुर
फुलाया जीव परी आतुर
नाजुक लाथा प्राणसखीच्या झेलाया अंगणीं
बिचारा अशोक झुरतो मनीं
गर्भवतीच्या ओठामधले पीता मद्यासव
फुलावें बकुलाचें वैभव

१८

दोन तरूंच्या मधे पांचरलें हिरवीचार
बांधिला चिरेबंद पार
सोनसळी रेघिली आडवी स्फटिक शिला टाकून
राचिलें मयूरसिंहासन
दिन मावळतां मयूरासवें खेळे पारावरी
प्रियतमा, चंद्रकला हासरी
कंकणनादें करतालावर नाचवीत मोर
सखा तो तुझा चित्तचोर

१९

गेह सख्या तें माझें, तुजला सांगतील या खुणा
प्रीतिची उचंबळे भावना
शंख पद्म रेखिले प्रियेनें, सुबक पहा अंगणीं
दार उंबरठा ओलांडुनी
रम्य सदन ते आतां परि हा दिसेल तुजला सुनें
हरवलें सख्या सुखाचें जिणें
रवि मावळता, कशी न कमळें जातिल कोमेजुन
वियोगें टाकितील मान ?

२०

उतर खालतीं गजछाव्यापरि तनु ती संकोचुनी
बसावें कलिशलिं येउनी
इंद्रनील रत्नाचा रचिला कीलशल आपुला
मेघा प्रथमच कथिला तुला
[illegible] विजेची कर
[illegible] माझे घर
टाक नजर आपुली [illegible] गवाक्षातुन
कसें तळमळत विरहा मन

२१

भीतिचकित हरिणीपरि पाही, चतुर कामसुंदरा
सुदती मधुरा बिंबाधरा
नाभि [illegible], [illegible] कृशकटि, कोमलता-केसरी
[illegible] मनोहरा
नितंबभारें [illegible] मंद मंद [illegible]
[illegible]
पीन [illegible] लीन तनु, [illegible]
[illegible] कल्पना

तीच [illegible] दुसरें जणू
[illegible] विरहें ती कृशतनु
[illegible] मन
' कधि न [illegible] होईना
[illegible] डोळे [illegible]
[illegible] कोळले [illegible],
[illegible] कामिनी

२३

[illegible] लालो ओठावर रंगली
[illegible] नयनीं ओघळली
[illegible] केस [illegible] मोकळे
[illegible]
[illegible] नयन नीलिमा
[illegible] ओठावर [illegible]
[illegible] मेघा [illegible]
प्रियतमा दिसेल तुजला [illegible]

२४

[illegible] विरहिणी
[illegible] ध्यानमग्न अर्चनीं
[illegible] मनोमन [illegible] सखी
प्रीतिची [illegible] कल्पना [illegible]
पिंजऱ्यांतली [illegible] मना [illegible] प्रेमला
मनोगत अपुलें पुसते [illegible]
" [illegible] तयाची होतीस [illegible] मंजुला
सारिके आठवते का तुला ! "

२५

अंकावरती घेउनि वीणा मलिन वसन नेसुनी
छेडिते विरागिणी रागिणी
नांव गुंफुनी माझें, काढित संगीताचे स्वर
स्मृतीनें मन होई कातर
वीणेच्या तारांवर पडती डोळ्यांतुनि आसवें
बोलते वीणाकंपित रव
पुसता परि विसरते सुरावट, तुटे तानवल्लरी
विलाप आलापांच्या सरी

२६

शापकाल मोजिते रोज ती विरहदिनापासुनी
क्षणांची ओढितसे स्मरणी
उंबरठ्यावर फुलें ठेउनी माळ गुंफिते मिती
अतां ते महिने उरले किती !
आठवते रतिरंग, मिटोनी नयन कल्पनेनुन
सुखवी तें पहिलें मीलन
जागतीतलें स्वप्न पहाते विरही रमणीमन
प्रियाचे परिरंभण चुंबन

२७

किती युगांचा सहन जातो गृहव्यवसायीं दिन
सरेना रात काळनागिण
वैरिण होई रात काजळी नीज सारखी छळे
मिटल्या पापणीतुनी पळे
विरहकाल कंठिते जिवलगा, नीज न येई तिला
झुरते ती चंद्राची कला
धरतीवरती अंग टाकुनी करुनि भुजांची उशी
तळमळे शय्येवर उर्वशी
समयीं ऐशा, निरोप माझा सांग गवाक्षांतुनी
ऐकतां जाइल आनंदुनी

२८

प्राचीवरती कलति दिसत चंद्रकोर ती जणूं
कुशीवर वळतां कोमलतनू
[illegible] आसव नेत्रीं लोळते रात काळनागिण
हासती तारांचे लोचन
[illegible] तिज आनंदाचे विलास, रमता रती
चांदण्यारातीं मज संगतीं
कधी सपली रात, कळेना कधी उगवला दिन
पळालें कुठें चंद्रहरिण

२९

पुनवेची ती मधुर चंद्रिका फुलली वातायनीं
हासते चंद्रकरें यामिनी
भेटायाते येई प्रियतमा, शिरसा पहिल्यापरीं
दचकुनी परते परि बावरी
आठ [illegible] भरलें डोळे, [illegible] झाली पापणी
जाळितो जीव चंद्र हांसुनी
मिटते, फुलते भूईकमळ तें नभ तें झाकोळता
पापण्या तशा अर्धनिद्रिता

३०

स्नेहार्पिण नाहलां [illegible] केस सडक धूसर
मोकळे रुळतां गालावर
निःश्वासानें हलती [illegible], ओठांची पोवळीं
जाहली कांतिहीन कोवळीं
स्वप्नांतरि तरि घडेल मीलन या आशेनें सखी
मिटते नेत्र व्हावया सुखी
हाय परी पापण्यात अडले डोळ्यांतिल आसव
निघेना पाकळ्यातलें दंव

३१

बांधियला कचभार फुलांची वेणी नच माळता
पहिला विरह दिवस उगवतां
विरहकाल संपता, कुंतला विंचरीन उकलुनी
गुंतल्या बटा नीट बांधुनी
केश गुंतले रुक्ष, सारिता दुखते गुंतावळ
स्पर्शातें येइ सारखी कळ
पुनः पुन्हा वारिते कपोलीं भुकार कचगुंफण
नखें ही किती वाढली पण !

३२

नयनीं आणुनि प्राण कृशांगी उदासवाणी बसे
रुचेना अलंकारही तसे
राहो पडुनी शय्येवरती, शोकदुर्बला तशी
मारखी असेल वळवित कुशी
येतिल मेघा तिला पाहतां भरुनी डोळे तुझे
वेदना मनांत तुझिया रुजे
दयाशील तूं, कसा न येइल हृदयाला पाझर
जयाचें ओथंबे अंतर

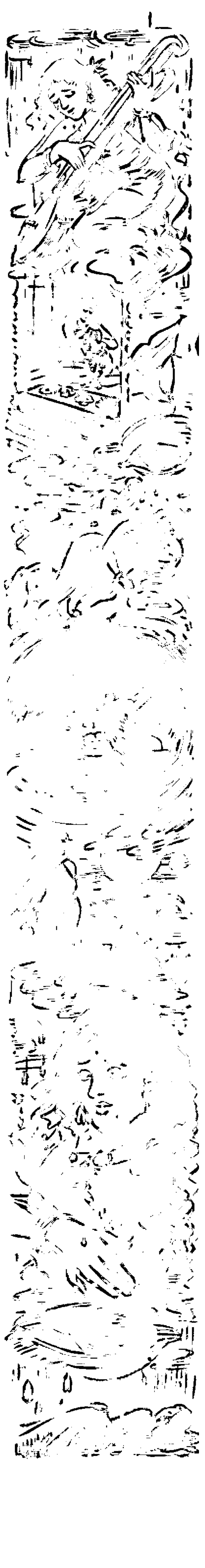

उत्तरमेघ

१

विजेपरी लावण्य सुंदरी, चतुर चित्त चंचला
कटीवर हिमवंती मेखला
इंद्रधनूचे रंग घेउनी चित्रसंत्र रंगला
शोभते अलका ती चित्कला
तुझ्या धीर गंभीर ध्वनीसम मृदंग घुमतो जियें,
गीत संगीत सदा चालतें
रत्नतेज तें जलमोत्यांना हिणाउनी हासतें
चुंबिती गगनाला सौध ते

२

शिरीष मंजिरि कानी खोउुनि, लीला कमळें करीं
शोभते फुलवंती साजिरी
वेचुनि ताजीं कुंदफुलें ती गुंफियलें कुंतल
अबोला ओवियली शामल
अंगराग लाविला कपोलीं चुरिलें मुमकेसर
जाहली गोरसुखें पांडुर
भांगामधुनी भरली कोमल कदंबकुसुमें किती
फुलें ती कधीं न कोमेजती

३

विकसित पुष्पें जिथे सदोदित मिलिंद मदधुंद ते
पीती मरंद मधु गुंजित
नलिनी मंवतीं फेर धरीती, कलहंसांचे थवे
पैंजण बोल गीत गौरवें
उभारुनी आपुला पिसारा मोर जियें नाचती
टाहो दिगंत आंदोलती
अंधारातें उजळित खुलतें चंद्राचें चांदणें
गगनीं तारांची नर्तनें

४

दुःख न जेथें, सदा वाहती आनंदी आसवें
खेळती नयनांचे पारवे
विरहताप साहती पळाचा, निवतो मोहक छळ
भेटतां ती दोघें प्रेमळ
प्रणयाचा तो नाजुक रुसवा, लाडिक ताटातुटी
पडाया गळा कोवळी मिठी
फुले वयाचा वसंत जेथ, सदाच नवयौवन
थांबलें वय ही ओटंगुन

५

स्फटिक रत्नमणि खचित सौधतलिं यक्ष प्रियासंगतीं
करिती विलास रति रंगती
शेज फुलांची रचिते सुंदर स्फटिकावर चंद्रिका
गुंफिती प्रतिबिंबें तारका
कल्पतरुची मन्मथमदिरा धुंद करी सुंदरा
सेविता नेई रति मंदिरा
मंद मंद तो मृदंग घुमतो निनाद रति चेतवी
आतुरा मदिरेंची घे चवी

६

गंगेवरचा शिशिरवात वाहुनी शीण घालवी
वारिते विंझण तरु पालवी
नदीकिनारीं मंदाराची पडे दाट सावली
वाहतो वारा जडपावलीं
शमवाया मन रिझवायातें विसावतीं, मीलना
खेळती पुलिनावर यौवना
सोनवाळुच्या मुठी भरुनिया रत्नमणी झांकती
प्रीतिचा लपंडाव खेळती
नवतीचा हा मोहर बघुनी देवहि वेडावले
तयांची वळती ना पाउलें

७

सैल वसन जाहलें निरीची गाठ सुटे ओढता
प्रियानें, येइ न सांभाळता
बावरतें, तरि सावरते, जई वस्त्र रेशमी गळे
बचे ना वर संकोचामुळें
रत्नदीप मालवी फेकुनी गुलाल हातांतला
धूर्त तो अधिकच तेजाळला
काय करावें, कुठें पळावें, सुचे न कांहीं तिला
लाजते मनांत भयविव्हला

८

वारा नेई घना वाहुनी हळूंच सौधावर
पहाया चित्रावलि सुंदर
येई खालीं चोर पावलीं शयन मंदिरांतुन
पाहिलें सुरम्य चित्रांकण
हाय पुसटली जलकणिकांनीं अनंगरंगावली
भयाकुल थरकापें पावली
धूमपळे करुनी कायांतर चतुर गवाक्षांतुनी
सोडुनी तशी चित्रकामिनी

९

मध्य रात्रिला ढग ओसरतां, नितळ पडे चांदणें
वितानीं चंद्रमणी बांधले
चंद्रकलेचे लागतांच कर, सुटे तया पाझर
उतरते छतांतुनी देहिवर
सुरतशीण घालवी तयांचा, ललना रतिलांछिता
मूर्छिता, रमणी सुख वांछिता
मधुरमिठीतून सुटतां रातीं रमणाच्या मंचकीं
विचलित मोत्यांच्या कंचुकी

१०

यक्ष विलासी चूर, जयांचें कधि न संपतें धन
सदनीं प्रीतीरतिसाधन
किन्नरमिथुना घेउन संगें रमवाया जीवन
कराया कुबेर यश गायन
नगरशिवेवर विभ्राजाचें सुरम्य नंदनवन
बहरलें जेथें नवयौवन
लावण्याचें लताकुंज नव प्रणयाचें कूजन
अप्सरासवेंच अलिगुंजन

११

जातां लगबग, केसामधुनी गळलीं पानें फुलें
सुकली मंदाराची फुलें
कानामधली कनककुंडलें कांचीमधले मणी
कमलें चुरलेलीं ही कुणी
मोत्यांचे सर तुटले, सुटल्या जाळ्यांच्या कंचुकी
कळे ती कुचाळकींची चुकी
नंदनातल्या वाटेवरती, रात्रीच्या या खुणा
सांगती, रतल्या की अंगना

१२

यक्षपतीचा सखा राहतो इयेच शिवशंकर
भयानें मन्मथ हो कातर
भृंगधनूचा कंकर योजि न गुंजित भ्रमरावली
खेचितां थरकांपे अंगुली
भिवयांची वरि कमान करुनी नजरतीर सोडिती
कामिनी हृदयातें विंधिती
मोडित डोळे काजळलेले, काळिज कीं कापित
जिंकितो अखेर हा मन्मथ

१३

नानारंगीं मुलाम वसनें, विलास वैभव किती
माध्विका शिकवी मन्मथरती
नवी पालवी, कळ्या कोवळ्या, अलंकार हे जिथं
वनिता विहार शृंगार ते
अळत्यानें रंगलीं गोरटी पदें न, रातोत्पलें
शोभती नाजुक ती पाउलें
कल्पलता दे साज योषिता कल्पकताही तया
भूषणें, प्रसाधनें लीलया

१४

यक्षराजमंदिरानिकट जें सदन दिसे सुंदर
उत्तरेकडेच माझें घर
इंद्रधनूचें तोरण तुजला दिसेल दारावर
फुले प्राजक्तहि परसावर
पुत्रापरि पाळिला प्रियेनें वात्सल्यें, बहुगुणी
बालमंदार उभा अंगणीं
मोहरता मंदार तयाचा दरवळतो परिमळ
फुलें ती हातावर केवळ

१५

रत्नखचित पायरी पाचुची उतराया खालती
वापिका निळीशार जलवती
वैदूर्याच्या देठावरती सुवर्णकमळें तशी
फुललीं वापिकेत गोडशी
जलांत झुलती आनंदानें राजहंस सारस
प्राशुनी ते अमृत पायस
तुला पाहुनी म्हणतिल मघा, नकोच ते मानसा
यावया नसच रे मानस,

१६

विसावयातें जवळच गमला केलिशैल छानसा
आवडे प्रियेला जो फारसा
सभोंवतालीं वारित [illegible] सोनेरी कर्दळी
तनू ती सडपातळ कोवळी
इंद्रनील शिखरावर शोभ, दिसतो पर्वत निळा
पाहता रंग तुझा सांवळा
कटीभोवती हात विजेचा तुझ्या भासतो जंव
प्रियेचा [illegible] मला आठव

३३

गाढ प्रीतिच्या अशाच मेघा, असती रे भावना
हृदया एकच संवेदना
चित्रच पहिल्या विरहाचें तें सहज रेखिलें मन
कल्पितें दशा तिची दारुण
म्हणशिल तूं वाचाळ मनांतुन, खोटें हें मानुन
सांगतो शपथ तुझी घेउन
प्रीतीचा हा गर्व नव्हे रे--नव्हे तिची थोरवी
तुला तें कळेल रे अनुभवीं
हातांच्या कंकणा कशाला सांग हवा आरसा ?
बघशिल स्वयेंच तूं ती दशा

३४

कटाक्ष मुळिं ना येइ टाकतां कुंतलजालांतुनी
गंजल्या नयनांच्या संगिनी
मदिरेच्या धुंदीत न आतां मदलालस नर्तन
विसरलें मित्रयांचे नर्तन
लवेल डावा डोळा, चाहुल येतां तव ती घना
मासतो दीन काजळा विना
मीनाघातें, जशी कांपती कमळें सलिलावर
तशी हो पापणिची थरथर

३५

अंक सखीचें रसरसलेले गौर कर्दळी परी
दिसेना भूण नखांची परी
माझ्याविण ते सुने. मोतिया नितंबजालाविना
सुखाच्या सहताना वेदना.
हलूं हलूं मी जया चुरावें सुरतरती नंतर
निरंतर राखावें अंतर
शकुनवंति ती डावी मांडी स्फुरेल शुभसूचक
मीलनीं होईल उपकारक

३६

नको जागवूं तिला, प्रियतमा असेल जरि झोपली
भेटीचा धागा ही लोपली
थांब प्रहरभर मूकपणानें, करूं नको गर्जित
रंजली असेल जी रंजित
स्वप्नतरंगीं दयितासंगें असेल ती जर घना
प्रियाच्या भुजकुंजालिंगना
मधुर मिठी ती मधेंच तुटतां होईल रे दुःखित
सुखाचे सुरतां ते संचित

३७

[illegible] वाऱ्यानें ति[illegible] तुषारजल [illegible]
जागवी माझे नंदनवन
उल्हासानें उठेल जशी, उमलावी कोवळी
विकंपित रम्य जाइची कळी
मुकुलित ललना,'सचकित नयना, आनंदित होउनी
तुजला बघेल वातायनीं
फुलवुनि चपला, स्फुलवुनि ति[illegible] मंद्र मधुर [illegible]
सांग हा निरोप, संवेदन

३८

सुमंगले मी मेघदूत ग, [illegible] पतीच्या सखा
[illegible] तुजसी [illegible]
कुशल [illegible] घेउनि आलो [illegible] सांगावया
नको ग [illegible] शंका [illegible]
[illegible]
पाठवी तयास मी परतुनी
[illegible] अंतर [illegible]
तर्वाते [illegible] परतीच्या

३९

[illegible] कुन्ता [illegible] उत्कंठिता
[illegible] आलोकिता
[illegible]
[illegible] रे मम स[illegible]
[illegible]
प्रियाचें कुशल [illegible]
सुवासिनीं [illegible] सुखी
[illegible]

४०

[illegible] दुसे
उदारा दिलेस न [illegible]
कुशल असे तो विरह [illegible] नको काळजी करूं
असो हे [illegible]
निरोप माझा [illegible] देतां, कृतार्थ [illegible] घना
तुझी ना कराल संभावना
संकटात भेटता परस्पर काय पुसावें दुजें
क्षेम कल्याण [illegible]

४१

कृशांग झालें, अनंग तरी हा, अंग अंग जाळितो
अभागी विरहा कुरवाळितो
येइ भरोनी कंठ, तरी भेटाया उत्कंठित
कंठितो दिवस तुला चिंतित
झुरतो मी तरी, अलकावतिला दुसरें कोणी झुरे
पाहिती डोळे झुरुनी बरें
उष्ण श्वास वाहती होति हें प्राणहि कासाविस
उसासे तिकडे कुणि राजस

४२

सहजपणें जें सखी समोरी हितगुज सांगायचें
नसें मुळीं कांहिंच लपवायचें
मुखावरी भाळुनी लागती कानाशीं प्रियकर
कथाया गुपितें गालावर
श्रवणा नयनां पलीकडे जो, सुदूर जाऊनि वसे
तयाचा दूतच मी ग असे
तुला विरहिते, सुखें माझिया तिथुनि तुझा प्रियकर
पाठवी निरोप प्रेमातुर

४३

तनुलतिकेची कोमलता, ही श्यामलता दाविते
प्रीतिनें, तरुस कवटाळिते
लहरींचा भ्रूभंग, मृगीचे कटाक्षसंवीक्षण
घडवी, अल्प तुझें दर्शन
शशांकमुख पाहुनीं, प्रियेचा मुखशशांक आठवे
कलंकाविना तेज नवनवें
कलापांत मयुराच्या भासे, तुझे स्निग्ध कुंतल
गुंतले डोळे ही श्यामल
हाय परी कोठेहि दिसेना, मूर्तिमंत प्रेमला
प्रतिमा तुझी जगीं निस्तुला

४४

पाषाणावर रंग गेरवी भरुनि चित्र रेखिलें
प्रियतमे मनोमनीं कल्पिलें
नाजुक रुसवा, दिसतो फसवा, मोह पाडितो मना
तुजपुढें, करितो मी याचना
आठवता परि हाय, आसवें तरारती लोचनीं
दिसेना चित्र जाइ पुसुनी
चित्रसंगमातही दुष्ट हें, दैव येइ आडवे
तयाते तेंही नच पाहवे

४५

दिसलिस स्वप्नीं स्वप्नरंजित, कितिकदा न मला
भास तो प्रिये खरा वाटला
अवकाशीं मी बाहु पसरले, धाया आलिंगन
कवळिलें तुला उराशीं पण
स्वप्नांकित बेभान दशा ही, दीन तुझ्यावाचुन
पाहते सहकंपेनें वन
दंवबिंदूचे जिवंत मोती पानोपानीं नवे
गाळिते वनदेवी आसवे

४६

देवदारुचे अंकुर चुरुनी, सुगंध लुटुनी पळे
वायुचे पळच हे आगळे
हिमाचलाचे उत्तरवारे, दक्षिणेस वाहती
लहरी लहरी डुलावती
कवळायातें तरंग चंचल अपुलेपण विसरून
धांवतो बाहुपाश पसरून
असेल झाला स्पर्श, तयांना तुझा तिथें गुणवती
मनांतुन ऊर्मी ग्या नाचती

४७

आइ युगासम काळरात ही जीव सर्व तळमळे
तियेचा होतील का ग पळे !
दिवसाचा दावानल जाळी देह, लागता झळा
येईना देवाला कळवळा
धिउनि भागवा तहान अपुली मायावी मृगजळ
दाथुनी हृदयामधली कळ
असे नयनसुभगे मन माझे करिते ग प्रार्थना
देवा; व्याकुळ तुझियाविना

४८

दर्शन जे दिलें तयातच, मानायाचें सुख
कशाला जीवाला रुखरुख !
मला मात्र आधार सर्व ग, आपुलेच आपण
धरोनी धीर शांतवी मन
मिळे कुणातें सौख्य जगीं या, दुःखकणाच्या शिरी
दैव हे सुखांत वाट करी
खालीवर होतसे सारखें भाग्यचक्र प्रियतमे
नियतिचीं अशाच ग विभ्रमे

४९

शेषशयन हरि, उघडि नयन जइं, दृष्टिसुधा शिंपिता
होइल शापकाल संपता
चार मास राहिले प्रियतमे, धीर धरि तोवरीं
आवरी अपुल्या अश्रूसरी
घडतां भेटीगांठी, अपुले अपुरे ते वांछित
पुरवी मनोरथा मन्मथ
शरदाच्या चांदण्यांत सख्ये फेडूं तें पारणें
लाभतां चंद्राला चांदणें

५०

झोपेंतहि आपुल्या कधीं ना घडती ताटातुटी
झोपल्सि कंठीं घालुनि मिठी
मधेंच रातीं रडुनी उठल्सि, भयभीता विव्हला
सखे तें आठवतें का तुला?
'काय जाहलें' कितिदां पुसलें सांग 'सांग ना गडे'
बघुनी हसल्सि माझ्याकडे
आणि म्हणाल्सि 'आज तुम्हाला स्वप्नीं मी पाहिलें
कुणा कामिनीस कवटाळिलें'!

५१

कळेल तिजला कुशल सांगता रहस्य हें आंतलें
प्रीतिचे विलास दोघांतले
धरूं नको ग मनांत शंका प्रवाद कांही नसे
तुझ्यास्तव झुरतो मी राजसे
प्रेमबंध विरहानें तुटती-म्हणती, तें नच खरें
अंतरें तुटताती अंतरें
दूर दूर राहता ओढ ती अधिकाधिक वाढते
सागरापरी प्रेम गाढतें

५२

आश्वासन देउनी सर्वांतें, जाइ तिथुनि सत्वर
विदारी गिरी नंदिकेश्वर
तुझ्या मुखानें तिचें बोल तें एकूं दे रे मला
सेवुं दे सुमनाच्या परिमला
सांगायातें कुशल सर्वांचें येशिल का मागुती
उदारा रामगिरीवरती!
उषःकालच्या कुंदापरि मम फुलवावें जीवित
नको रे करूं प्रीति वंचित

५३

कार्य एवढें करिशिल कां रे माझ्यासाठीं घना
दयाळा कांहि तरी बोल ना!
बंधु तुझा मी, सुखी कराया मजसी तूं पाहसी
असा मग अबोल कां राहसी?
असेल किंवा असेच, ज्यांच्या अंगीं मोठेपण
दाविती कधीं न तें बोलून!
न बोलता, चालतां, चातकां देसी रे जीवन
करिसी कृतीच बोलाविण

५४

मला माहिती मित्रा, माझी अनुचित ही प्रार्थना
जाणुनी तुझाहि मोठेपणा
परी दयार्द्र हृदय तुझें हें, स्नेहभाव पाहुनी
धजलो सांगाया येउनी
जावे मेघा, खुशाल आतां रुचेल तुजला तिथें
मिळावें वर्षावैभव जिथें
कधि न घडावा विरह तुला, ती जवळ असावी सदा
दामिनी, तुझी प्रीतिसंपदा

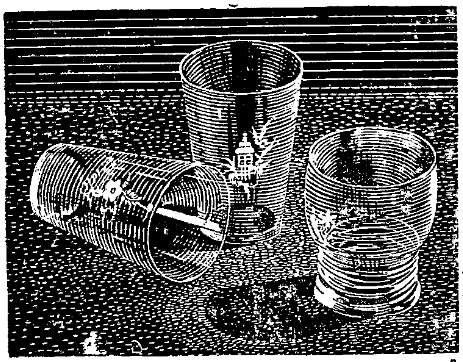

Glass...
TUMBLERS
MADE BY:
Ogale GLASS WORKS LTD.

ओगले ग्लास वर्क्स लि.चे मुंबई, बंगाल, गुजराथ व सौराष्ट्रमधील कांचसामानाचे
: व्यापारी व विक्रेते :
गांधी लहेरचंद नानचंद

मुख्य कचेरा
१८२, शेरीफ देवजी स्ट्रीट
मुंबई ३ (फोन : २०१९६)
(चकला स्ट्रीट)

शाखा
१६०५११, टंकसाळ बोळ
काळुपूर, हर्षे निवास
अहमदाबाद

फक्त १ रुपया मासिक वर्गणींत
रहस्यकथा, मासिकें, कादंबऱ्या व इतर पुस्तकें वाचा.
फॉरीन मॅगेझीन्स दर आठवड्यास नविन वाचावयास मिळतील.
तात्पुरते वाचनाकरितां दिवाळी अंक व अलिकडील प्रकाशनें मिळतात.
१ पैसा वाचनालय
खांडके बिल्डिंग नं. ४, दादर.
घरपोंच करणारे व वर्गणीदार वाढविणारे पाहिजेत.

योग्य मावांत उत्तम शिलाई काम करून देण्यासाठीं प्रसिद्ध
श्रीकृष्ण टेलरिंग फर्म
प्रोप्रा. बी. व्ही. देशपांडे
१९ पारेख महाल, मुंबई नं. १६.

उत्कृष्ट शिलाई व मनपसंत काम
मे. पी. एन. देव ब्रदर्स (टेलर्स)
प्रो. सी. एम्. देव
लेडीज् ॲण्ड जेन्टस्
पत्ता : बाळगोविंददास रोड, बॉम्बे ग्लास वर्कस् समोर, माटुंगा.

५०
वर्षांपेक्षां जास्त जनतेची सेवा करीत असलेलें
मुंबईतील
एक प्रसिद्ध निवासस्थान
सरदारगृह
प्रत्येक खोलींत स्वतंत्र बाथरूम व बाल्कनी
लग्नमुंजी वगैरे कार्यांची व भोजन पार्टीची मनपसंत व्यवस्था
हें विशेष वैशिष्ट्य
क्राफर्ड मार्केटजवळ, मुंबई नं. २.
फोन ३१०८४ — तार 'सरदारगृह'

खास दिवाळीकरितां
चांदेरकर ॲंड सन्स
प्रो. एल. ए. चांदेरकर यांचे कडक बुंदी लाडू, मेसूर,
मालवणी खाजा, वगैरे माल नेहमीं तयार मिळेल.
पत्ता : बेंगॉल केमिकलच्या मागें, १०१, ओल्ड प्रभादेवी रोड, मुंबई २८.
टे. नं. ६२४२९
विक्रेते : यशवंत ॲण्ड सन्स, गांवदेवी,
* सारस्वत कोऑपरेटीव स्टोअर, माहीम.
स्टॉकिस्टः— 'सुचेतन' सारस्वत बँकेनजीक, गिरगांव.

महाकवि कालिदासाच्या 'मेघदूत' काव्याचा कविवर्य राजाभाऊ वढे यांनीं केलेला सरस छंदानुवाद

'छंदमेघ'

(१३)

ऐक प्रथम, ती अलकावतिची
सुगम वाट कुलवरा
कुशल संदेश मागुति वरा
श्रुतिमधुरा प्रियतमेस माझा
निरोप हा पोचवीं
मेघा! हीच तुझी थोरवी
विसावयाला टेक पाउलें
गिरिशिखरावरि जरा
मेघा करुनि गति मंथरा
वनझरणीचे पिऊनी पाणी
शीण तुझा घालवी
ओलवी कांठावर पालवी

(१५)

कांतिमंत मणि रत्नें वितळुनि
अंगरंग रेखिलें
शामल रूप तुझें देखिलें
इंद्रचाप अर्धेच उमटलें
गगनीं कोनांतून
शोभसी नीलजलद विद्‌घन
इंद्रधनूचे विविधरंग हे
मयूरपंखावरी
लागले डोळे ज्याच्यावरी
गोकुळिचा गोपाळ कृष्ण-हा
दृष्टी अहा लोभली
शिरीं तीं मोरपिसें खोविलीं

(१४)

'नगराजाचें शिखर मोडुनी
पवन काय हा गडे
वाहुनी नेई कोणीकडे'
उत्कंठित भयचकित अंगना,
बघति सिद्धसुंदरी
उचलुनी नयन आपुले वरी
निचुलवनांतुनि उचल पाउलें
सोडी स्थल सत्वर
धरावी तुवां दिशा उत्तर
दिग्नागाचे प्रहार चुकवुनि
वाट धरी आपुली
गती ही चतुरा तुज लाभली

(१६)

होती सुफलित शेतें जाणुनि
तुझिया जलसिंचनीं
जानपद वनिता कुलकामिनी
भिवयांचा तो विलास त्यांचा,
पिउनि टाकितिल तुला
लोचनीं लालायित बाला
आसुसली नवगंधवती ही
नांगरलेली भुई
कवळुनी जवळीं तिला घेई
आच्छादुनि तिज जल संयोगें
मालवती भोगितां
लौकिका अपुल्या संभाळतां
वळुनि जरासा मार्गे जलदा
जाइ उत्तरेकडे
प्रीतिचे मार्ग सदा वाकडे

★ दर पंधरवड्यास क्रमश: प्रसिद्ध होत आहे.